

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Haridusteaduste instituut

Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Annett Pendarov

LAHUTAVATE VANEMATE LASTE TOETAMISE VÕIMALIKKUSEST LASTEAIAS
LASTEAIASÕPETAJATE HINNANGUL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Nooremteadur Lii Kaudne

Tartu 2021

Resümee

Lahutavate vanemate laste toetamise võimalikkusest lasteaias lasteaiatöötajate hinnangul

Vanemate lahkuminek on väikelapse jaoks enamasti traumaatiline. Kaasnevast stressist tulenevad kaebused esinevad lapsel sageli ka lasteaias, mistõttu võib lapsega töötamine olla raskendatud. Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada lasteaiatöötajate arvamused õpetaja rollist lahusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel lasteaias ning kaardistada nii õpetaja kogemused nende laste toetamisel kui ka õpetaja vajadused tõhusama toe pakkumiseks. Andmete kogumiseks viidi läbi intervjuud kuue lasteaiatöötajaga. Selgus, et õpetajal on oluline roll pakkuda lapsele lähedust, emotsionaalset tuge, turvatunnet ja teha koostööd vanematega. Õpetajad on laste toetamisel kasutanud erinevaid emotsionaalseid, sotsiaalseid ja akadeemilisi toetusmeetmeid, aga tõhusama toe pakkumiseks vajatakse koolitust, paremat koostööd spetsialistide, juhtkonna, kolleegide ja lapsevanematega. Samuti on vajalik ühiskonnas ennetustööd teha, tõstmaks inimeste teadlikkust lahutuse tagajärgedest lapsele ja seeläbi minimeerides lahutuse negatiivseid mõjusid lapsele.

Märksõnad: lahusus ja lahkuminek, õpetaja roll lapse toetamisel, lahutavate vanematega perekonnast lapse toetamine lasteaias

Abstract

Teachers' views on possibilities of supporting children with separated parents in kindergarten

For a young child, parents' separation is usually a traumatic and stressful experience that may also affect the child in kindergarten. The aim of this bachelor's thesis is to learn teachers' opinions on their role in supporting the children with separating parents, and to chart the teachers' experience as well as ways to offer better support. The data was collected with semi-structured interviews with six kindergarten teachers. The interviews show that teachers have an important role in offering children emotional closeness, support, security and also in coordinating with parents. The teachers have been using various emotional, social and academic methods of support, but the situation could be improved by training and more efficient cooperation with specialists, governance, colleagues and parents. It is also necessary to work on prevention to increase society's awareness on the impact of separation, minimizing the negative effects of this event on children.

Keywords: divorce and separation, teacher's role in supporting children, supporting a child with separating parents in kindergarten

Sisukord

Resümee.....	2
Sisukord	4
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade	7
1.1 Lahutus/lahkumine.....	7
1.2 Laps vanemate lahkuminek protsessis	7
1.3 Lasteaia ja õpetaja tugi.....	9
2. Metoodika	13
2.1 Valim.....	13
2.2 Andmekogumine	13
2.3 Andmeanalüüs.....	15
3. Tulemused.....	17
3.1 Õpetaja roll lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaia.....	17
3.2 Lahutavate vanematega lapse toetamine lasteaia	19
3.3 Õpetajate vajadused tõhusama toe pakkumiseks	23
4. Arutelu	27
Tänuõnad.....	32
Autorsuse kinnitamine	32
Kasutatud kirjandus	33
Lisad.....	36

Sissejuhatus

Igal aastal kogevad paljud lapsed oma vanemate lahkuminekut. Eestis on viimase kümnendi jooksul lahutuste arv püsivalt märkimisväärne ehk ~3000 lahutust aastas ning umbes pooled neist on lastega lahutavad pered (Abielud ja lahutused, 2019). Tänapäeval on registreeritud abielude asemel ka üha rohkem vabaabielusid, ehk paare, kes elavad koos ilma ametliku vormistuseta (Järviste, Kasearu, & Reinomägi, 2008). Vabaabielude populaarsust arvestades on tegelikkuses lahkuläinud peredest lapsi kordades rohkem (Sinisaar & Tammpuu, 2009), mistõttu võib öelda, et pere elu ja toimetulekut mõjutav sündmus nagu lahkuminek on ühiskonnas justkui normiks saanud.

Suure tõenäosusega kogeb iga õpetaja mingil ajal lahkuläinud vanematega perest lapsega töötamist. Autorit ajendaski töö teemat valima kogemus lasteaiaõpetajana. Autori kogemuste järgi muutuvad vanemate lahkuminekuprotsessis olevate laste käitumismustrid lasteaias, nad vajavad rohkem tähelepanu, lähedust (kallistusi, sülle võtmist) ja juhendamist õppetööl. Stahl (2008) sõnul võivad lapsel lahkuminekust tulenevatest elumuutustest ja kaasnevast stressist esineda käitumisprobleemid, õpiraskused, tagasilangus arengus, depressioon jm, mis väljenduvad sageli ka lasteaias. Kui kaasnenud kaebuseid eirata, võivad kaebused süveneda ja jääda lapsel püsima kogu eluks. Autor saab enda kogemustele tuginedes nõustuda mitmete uuringutega (Mahony, Lunn, Petriwskyj, & Walsh, 2015; Lynham, McConnell, & McGuckin, 2019; Levkovich & Eyal, 2019), mis näitavad õpetajate madalaid teadmisi lahutuse võimalike mõjude kohta väikelapsele. Teadmised aga aitaksid lahutavaid peresid ja lapsi paremini mõista ja toetada ning seeläbi minimeerida võimalikke kahjusid lapsele.

Vanemate lahkuminekuga sotsiaalse, emotsionaalse ja akadeemilise mõju kohta on palju uuritud. Uurimusi aga sellest, kuidas õpetajad töötavad nende laste ja peredega, on autorile teadaolevalt väga vähe ning Eestis üldse mitte. Uurimine on vajalik, sest töö annab panuse õpetajate teadlikkuse tõstmisele - teadlik õpetaja saaks lahkuminekuga kaasnevatele lapse kaebustele tähelepanu pöörata ja minimeerida võimalikke kahjusid lapse tervisele ja arengule. Samuti annab hea ülevaate, mida õpetajad vajaksid, et neid lapsi paremini toetada saaks. Levkovich jt (2019) uurimistulemused näitavad, et ehkki lahkuläinud vanematega lastega töötamine võib õpetajatele tekitada raskuseid, saavad koolieelse lasteasutuse õpetajad väga vähe tuge. Uurijate sõnul tuleks õpetajaid sel alal rohkem harida ja lasteaias toetada (erinevad koolitused, koostöö juhtkonnaga, erispetsialistidega jm).

Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada lasteaiasõpetajate arvamused õpetaja rollist lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel lasteaias ning kaardistada nii õpetaja kogemused nende laste toetamisel kui ka õpetaja vajadused tõhusama toe pakkumiseks.

Eelneva väljauurimiseks püstitas autor järgnevad uurimisküsimused:

1. Millist rolli näevad õpetajad lasteaiasõpetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaias?
2. Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaias?
3. Millised vajadusi väljendavad õpetajad, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Lahutus/lahkuminek

Perekonnaseaduse (2010) järgi võib kohus abielu lahutada, kui abielusuhted on pöördumatult lõppenud. Abielusuhted on lõppenud, kui abikaasadel abielulist kooselu enam ei ole ja on alust arvata, et abikaasad kooselu ei taasta (Perekonnaseadus, 2010). Abielu saab lahutada abikaasade omavahelisel kokkuleppel abielu lõpetamine perekonnaseisuasutuses või notari juures, vaidluse korral ka kohtus (Abielu lahutamine, 2020). Lahutusele järgneb peaaegu alati lahkuminek, lahkuminekule lahutus mitte (Talviste, 2016) ehk lahutus on juriidiline termin, lahkuminek aga sisuline (kuidas vanemad lahku lähevad ja kuidas nad lahutavad).

Oma bakalaureusetöös kasutab seega autor pigem lahkumineku mõistet, sest keskendub lapse toimetulekule lahkumineku protsessis olenemata vanemate suhtevormist (abielus või mitte). Töös on lahkuminekut vaadatud kui pikka protsessi, mis kaasab endas suuri muutuseid ja kaotuseid kogu perekonnas (Amato, 2000). Vaadates lahkuminekut eraldi lapse vaatest, saab vanemate lahkuminekut defineerida kui ühte mõjukamat sündmust lapsepõlves (Garriga & Pennoni, 2020). Enamasti on lahkuminek laste jaoks stressirohke, ent osade laste jaoks võib just vastupidiselt lahkuminek ka päästev olla. Seda juhul, kui vanemate omavahelised suhted on koormavalt konfliktised, halvimal juhul isegi vägivaldsed (Pruuki & Sinkkonen, 2018) või on vanematel sõltuvusprobleemid (Sinisaar & Tammpuu, 2009).

1.2 Laps vanemate lahkumineku protsessis

Lahkumineku protsess võib kesta aastaid, mistõttu võib laps pikalt ebastabiilset elu elada. Lahkuminekuga kaasneb tihti kolimine ning võib juhtuda, et laps peab vahetama lasteaeda, kaotades oma sõbrad. Lapse jaoks raskeim on kaotada turvatunnet tekitava kodu, milles elas koos oma perega – ema ja isaga, ehk õdede ja vendadegagi (Talviste, 2016). Lahutusele järgnevalt saamegi last vaadata peremudelites nagu ühe vanemaga elav laps ja kärgperes elav laps. Üksikvanemaga peres on lapsi kasvatama jäänud üks vanem, kelleks on sagedamini ema kui isa (Sinisaar & Tammpuu, 2009). Ühe vanemaga koos elav laps võib kogeda mõlema vanemaga perest lastega võrreldes rohkem sotsiaalseid, psühholoogilisi ning majanduslikke probleeme. Kandes üksi töö- ja perega kaasnevaid kohustusi, on üksikvanemal raskem elus toime tulla ja see puudutab omakorda lapse heaolu ja elukvaliteeti (Sinisaar & Tammpuu, 2009). Kärgpere tekib tavaliselt eelmise perekonna lagunemise tõttu. Antud peremudeli vähemalt üks liige on eelnevast kooselust kaasa toonud lapse või mitu. Lisaks võivad uuest

suhtest sündida omakorda ühised lapsed. Kui traditsioonilises peres tunneb laps tavaliselt oma mõlema vanema suhtes armastust, siis kärgperes peab laps võtma omaks ja õppima austama ka vanema uut partnerit. Seega peresiseste heade suhete loomine võib olla keeruline ja aeganõudev (Talviste, 2016).

Lahkuminekuga kaasnev muutus lapse elustiilis ja erinevad segased tunded tekitavad lapses stressi, millest tulenevalt võivad haavadena avalduda hirm, tagasilangus arengus (näiteks voodimärgamine, tita moodi rääkimine) ja isegi depressioon (Stahl, 2008). On üsna tavaline, et tagasilangus võib avalduda ka potilkäimise ja söömise osas. Lisaks võib laps kergemini ärrituda ja klammerduda, näha sagedamini õudusunenägusid ja tunda süütunnet. Talviste (2016) sõnul kaasnevad lisaks eelnevale ka õpiraskused, käitumisprobleemid ja enesehinnangu langus.

Suure tõenäosusega avalduvad lapse kaebused ka lasteaias. Levkovich ja Eyal (2019) uurimistulemused näitavad, et lahkuminekul on nii lühi- kui ka pikaajalisi tagajärgi lapsele ja tema toimetulekule lasteaias. Uuringus osalenud lasteaiatõpetajate sõnul otsivad lahutavate vanematega lapsed õpetajalt füüsilist lähedust ja armastust, näiteks kallistuste ja sülle võtmise näol. Kaasneb suurem sõltuvus õpetajast, erinevad hirmud. Mõnede laste puhul ei ole muutuseid nii selgelt näha, nad on rohkem endasse tõmbunud. Mahony jt (2015) uurimusest selgus, et lahutavate vanemate lapsed on enamasti tundlikumad ja neil on segaste tunnete tõttu raskusi enda emotsioonidega toimetulekul. See näitab, et lahkuminek mõjutab lapse emotsionaalset arengut.

Lahkuminek võib mõjutada ka sotsiaalset arengut. Babalis jt (2014) uurimistulemuste kohaselt ilmneb üksikvanemaga perest lastel lasteaias rohkem käitumisprobleeme. Antud peretüübil on suurim mõju laste internaliseeritud käitumisele ehk lapsed on häbelikumad, isoleeritumad, probleemolukordades kergemini vihastuvad ja kurvemad. Lisaks võivad üksikvanemaga perede lapsed sageli käituda ohtlikult, näidata ebaküpset või kohatut käitumist ning tülitseada. Mahony jt (2015) leidsid, et lahutatud peredest lapsed on eakaaslastega suheldes pealetükkivamad, agressiivsemad, vajavad rohkem tähelepanu ja neil on raske enda vihaga toime tulla.

Lisaks mõjutab lahkuminek negatiivselt ka lahkuläinud vanematega laste akadeemilist arengut ehk nende õpitulemusi. Nimelt kinnitavad uurimused (Babalis, Xanthakou, Papa, & Tsolou, 2014; Johnsen, Litland, & Hallström, 2018), et lahkuläinud vanematega laste õpitulemused on sageli madalamad ning laps võib kaasnenu ebakindluse ja kurbade mõtete tõttu sooritada halvemaid tulemusi õppetöös. Babalis jt (2014) sõnul on üksikvanemaga perest lastel võrreldes eakaaslastega sagedamini õpiraskused, neil on raske tunnis õppetööle

keskenduda ja õpetaja juhiseid järgida.

Last kaitseb lahutusprotsessi negatiivsete mõjude eest see, kui vanemad teevad omavahel vanemlikul tasandil koostööd ja lapsel jäävad lähedased kontaktid mõlema vanemaga. Samuti on oluline, kui lapsel jääb vanemate lahutusprotsessi järgselt alles oma tuttav kodukoht, lasteaed ja sõpruskond. Olenemata lahutusele järgnevast perevormist, on lapsele parim, kui vanemad jaotavad lapsega olemise aja enam-jaolt võrdselt (Stahl, 2008), sest suhte purunemine ei tohiks katkestada lapse õigust suhelda ja kohtuda mõlema vanemaga (Pruuki & Sinkkonen, 2018). Ka perekonnaseadus (RT I 2009, 60, 395) sätestab, et kui lapse huvid ohus ei ole, peab ta vanemate lahusoleku puhul saama suhelda nii ema kui isaga regulaarselt. Turvatunde kaotanud lapsele on vanemate aeg ja pühendumus lahkuminekuprotsessis äärmiselt tähtis, sellest võib sõltuda lapse edasine elu (Stahl, 2008). Ehkki lühiaegne tagasilangus arengus pärast vanemate lahkuminekut on tavaline, siis on vaja last sel raskel ajal toetada ja edasi koostööd teha lapsevanematena. Vastasel juhul võivad stressist tulenevad vaevused nagu näiteks depressioon ja ärevushäired süveneda lapsele kogu eluks.

Kokkuvõttes võib öelda, et lahkuminekud, perekonnad ja lapsed on erinevad, mistõttu on ka lahutuse tagajärjed lapsele erinevad. Lapse jaoks on lahutus valutum, kui mistahes lahutusele järgnevas perekoosluses jääb alles tema pere, mõlemad lähedust pakkuvad vanemad, sõbrad ja tuttav elukoht. Igal juhul kaasnevad lapsel tuleneva stressi tõttu kaebused, mis suure tõenäosusega vajavad ka lasteaia tähelepanu ja sekkumist. Seetõttu on järgnevas peatükis keskendutud lasteaia poolsele toetusele.

1.3 Lasteaia ja õpetaja tugi

Koolieelse lasteasutuse seaduse (2018) järgi toetab lasteasutus lapse perekonda, soodustades lapse kasvamist ja arenemist ning tema individuaalsuse arvestamist. Lapsevanemad on lapse esmased arengu toetajad ning lasteaed kodusele kasvatusel tuge pakkuv institutsioon (Tuuling, 2017). Küll aga veedavad lapsed suurema osa oma ajast just lasteaia, mistõttu on õpetajal tähtis roll toetada lapsi alushariduse omandamisel ning pakkuda lastele kindlust, hellust ja armastust. Laps vajab enda ellu kedagi, kes tema jaoks olemas oleks, vastaks tema küsimustele, kuulaks teda - seda rolli võiks täita lisaks vanematele ka lasteaiaõpetaja. Levkovich ja Eyal (2019) uuringu järgi on õpetaja roll lahutuse tõttu stressirohketest peredest laste toetamisel pakkuda lasteaia kindlat ja turvalist paika, mis koduse stressi tõttu lapse elust enamasti puudub.

Õpetaja rolli saab vaadelda kahest aspektist: koostöö lapsevanematega ning lapse

emotsionaalse, sotsiaalse ja akadeemilise arengu toetamine lasteaias. Lasteaia üks tähtsamaid osasid on lapsevanemate kaasamine lasteaiakultuuri ja otsuste langetamisse. Lasteaia peaks tagama perele vajaduse korral abi ja toetuse, et toetada last tema arenguteel. Õpetajale on kasulik teada lapse tausta - see aitab õpetajal last paremini mõista, tema vajaduste, perekonna traditsioonide ja väärtustega arvestada ning pakkuda lapsele individuaalset lähenemist õppetöös (Järv-Mändoja et al., 2015).

Uurimused (Barea, Ben-Yahia, Luque, & Fernández-Molina, 2015; Levkovich & Eyal, 2019) näitavad, et vanemate lahutuse protsessis olevat last saab lasteaias parimal viisil toetada, kui õpetaja on lahkuminekust teadlik ning teeb vanematega koostööd. Barea jt (2015) räägivad enda uuringus, et kõik lapsed kannatavad ühel või teisel moel lahkumineku protsessi tõttu. Nende sõnul peaksid nii vanemad kui ka õpetajad lahkuminekut kogevaid lapsi jälgima ja leidma viisi, kuidas neile koostööd tehes toeks olla. Õpetaja peaks olema kursis vanemate lahkumineku protsessiga. Koostöö tegemisel on oluline, et mõlemad vanemad, olenemata omavahelistest keerulistest suhetest, tuleksid kokku ning toetaksid last tema haridusteel.

Levkovich ja Eyal (2019) uurimistulemused näitavad, et kahjuks ei pea aga paljud vanemad koostööd ega sekkumist oluliseks. Uurimuse järgi keelduvad vanemad tulemast koos koosolekule, mistõttu peab õpetaja edastama vanematele lapse kohta olulise informatsiooni eraldi. Veel võivad uurijate sõnul vanemad õpetaja juuresolekul teise vanema üle kaevata või paluda lapsega seotud infot teise vanemaga mitte jagada. Kui laps on vanemate tülide keskel, siis võib sama juhtuda ka õpetajaga. Õpetajad kulutavad lahutuse protsessis olevate lapsevanematega suhtlemisele tihti rohkem aega kui tavaperest laste vanematega suhtlemisele. Uurijate sõnul on õpetaja vahelüli, kelle kaudu vanemad omavahel informatsiooni vahetavad. Õpetaja peaks sel juhul vanematega rääkima, panema neid mõistma, kui vajalik see lapsele siiski on (Barea, Ben-Yahia, Luque, & Fernández-Molina, 2015).

Õpetaja saab lahutavate vanemate lapsi emotsionaalselt, sotsiaalselt ja akadeemiliselt toetada. Esiteks, emotsionaalse toe pakkumisel on väga oluline on, et õpetaja last kuulaks, temaga räägiks ja prooviks tema olukorda mõista (Gordon, 2006). See aitab lapsel oma tunnetes selgust saada, mis vähendab omakorda kaasnenud pingeid. Mahony jt (2015) uuringus osalenud õpetajatest 95% leidsid, et lahkuläinud vanematega lapsed vajavad ennekõike emotsionaalset tuge. Õpetajad pakkusid õpilastele emotsionaalset tuge lapse nõustamise, toetava keskkonna, turvatunde loomise (reeglid, päevakava) ja enesekindluse tõstmise näol. Lisaks on abiks erinevad lood (raamatutest jt), mis aitavad äratada hästi laste tähelepanu. Samuti aitavad lood mõista olukordi, mida nad ei ole varem elus kogenud.

Uuringus osalenud õpetajate sõnul võiks õpetaja olla lastele olemas ja näidata huvi, sest head õpetaja-lapse vahelised suhted aitavad lapsel end õpetajale avada, mille tulemusel saab laps õpetajale lahutusega kaasnevaid muresid väljendada.

Sotsiaalse toena saab õpetaja tegeleda lahkumineku tuleneva stressi tõttu tekkivate käitumisraskustega rühmas. Rühmas võib ette tulla sobimatut käitumist (agressiivne käitumine teiste suhtes jm). Õpetaja ülesanne on antud olukordades toime tulla, kasutatades piiride kehtestamist (kindlad rühmareeglid), soojuse ja positiivse huvi väljendamist ning vajadusel vanemate ja erispetsialiste kaasamist. Samuti aitab sobimatut käitumist vähendada koostööoskuse suurendamine (rühmatööd), õpetaja positiivne eeskuju ning sõbraliku ja toetava suhtlemise edendamine. Lapsed ja õpetajad peaksid end lasteaias turvaliselt tundma. Lasteaia ülesanne on seega ebasobiva käitumise ennetamiseks ja sellega tegelemiseks välja töötada kindlad juhised (Järv-Mändoja, Riis, Käesel, & Pill, 2015).

Akadeemilise toena on oluline lapsele stressirohkel perioodil võimaldada turvalist õppimiskeskkonda, juhendamist ja lisatoetust ning õnnestumisi (Gordon, 2006). Akadeemilise toena on Mahony jt (2015) kasutatud kohandatud ülesanded, lisatoetust ja suunamist õpetamisel ning juurdepääsu vajalikele ressurssidele. Suur osa õpetajatest töid välja lapsega omavahel perekondlikust olukorrast rääkimise ning leidsid, et laps vajab kedagi, kes teda kuulaks ja mõistaks. Õpetajad otsisid tuge vanematega koostööst, kooli personalilt ja erinevatelt organisatsioonidelt, et osutada lapsele võimalikult efektiivset abi.

Barea jt (2015) uurimuses selgus, et lapse toetamiseks oleks õpetajal vajalik teada lahkuminekuga tagajärgi lapsele (võimalikud kaebused) ning vajalikud oskused last emotsionaalselt, sotsiaalselt ja akadeemiliselt toetada. Olenevalt juhtumist peaks toimuma sekkumine, oleks tarvis rohkem sel alal õpetajate teadmisi arendada (näiteks kursuste näol) ja nende pädevusi tugevdada. Õpetajad peaksid teadma, et iga lahusus on erinev, sest iga perekond on ainulaadne ja seetõttu on ka laste reaktsioonid lahkuminekule erinevad. Levkovich ja Eyal (2019) sõnul on lahutavate vanemate ja nende lastega töötamine keeruline ja nõuab lisatööd. Ehkki selle tulemusel kogevad õpetajad emotsionaalset kurnatust ja abitust, saavad õpetajad väga vähe haridusasutusepoolset toetust. Neil võiksid olla professionaalsed abimeetmed lahkuläinud vanematega lastega töötamiseks. Samuti võiks saada toetust kolleegidelt ja juhtkonnalt (Levkovich & Eyal, 2019).

Kirjanduse ülevaade tõi välja õpetajate rolli olulisuse lahkuläinud vanematega lapse toetamisel. Õpetaja peaks aitama lapsel selle raske ja emotsionaalse perioodiga kaasnevate muredega toime tulla. Lapse emotsionaalse, sotsiaalse ja akadeemilise arengu toetamiseks on aga õpetajatel vaja teadmisi ja tuge, kuidas lahutuse protsessis olevaid lapsi lasteaias

tõhusamalt toetada. Sellest tulenevalt on bakalaureusetöö eesmärk teada saada lasteaiadepetajate arvamused õpetaja rollist lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel lasteaias ning kaardistada nii õpetaja kogemused nende laste toetamisel kui ka õpetaja vajadused tõhusama toe pakkumiseks.

1. Millist rolli näevad õpetajad lasteaiadepetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaias?
2. Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaias?
3. Millised vajadusi väljendavad õpetajad, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?

2. Metoodika

Lähtuvalt töö eesmärgist kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, tänu millele saab mõista inimeste kogemusi (Laherand, 2008). Õunapuu (2014) sõnul sobib kvalitatiivne uurimisviis reaalse elu mõistmiseks ning kirjeldamiseks. Kuna antud töös uuritakse õpetajate kogemusi lahutavate laste toetamisel lasteaias, siis on autori hinnangul valik põhjendatud.

2.1 Valim

Bakalaureusetöös kasutati mugavusvalimit. Mugavusvalimis kasutab autor uurimuses osalejatena kergesti kättesaadavaid inimesi (Õunapuu, 2014). Töö autor kasutas endale tuttavaid lasteaiapäetajaid, kelle kaudu sai vajadusel veel omakorda õpetajate kontaktid, kellel on lahutuse protsessis olevate lastega töötamise kogemusi. Kokku viidi intervjuud läbi kuue lasteaiapäetajaga. Osalenud õpetajate keskmine vanus oli 48 ja keskmine tööstaaž 18 aastat. Intervjueeritavate nimed on asendatud töös pseudonüümidega, mis tagavad Õunapuu (2014) sõnul intervjueeritavatele konfidentsiaalsuse. Intervjueeritavate taustaandmed on välja toodud Tabel 1 all.

Tabel 1. Õpetajate taustaandmed

Pseudonüüm	Vanus	Tööstaaž
Kai	51	16
Anu	29	7
Lena	49	17
Gea	52	25
Pille	29	7
Mari	59	38

2.2 Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu puhul kasutatakse eelnevalt koostatud kava ning intervjuu läbiviimisel on võimalik muuta vajadusel küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik et al., 2014).

Käesoleva töö raames koostas autor, lähtudes uurimisküsimustest, intervjuuküsimused. Autor jälgis, et küsimused oleksid võimalikult lühikesed ja täpsed ning ei sisaldaks kas- ja suunavaid küsimusi. Uurimuse usaldusväärsuse suurendamiseks viis autor enne tuttava lasteaiaõpetajaga läbi prooviintervjuu. Autor soovis prooviintervjuuga hinnata küsimuste arusaadavust, harjutada intervjuu läbiviimist ja testida telefoniga helisalvestamise efektiivsust. Pilootintervjuu andis kindlustunde, et küsimused on loogilises järjekorras ning arusaadavad. Lepik jt (2014) sõnul saab prooviintervjuu käigus panna paika sobiv intervjuu kava, mis aitab hoiduda hilisematest probleemidest.

Seejärel saadeti potentsiaalsetele intervjuueeritavatele ülevaatliku sisuga e-mail, kus tutvustati lühidalt autorit, intervjuu teemat, intervjuus osalemisel anonüümsuse tagamist ja paika, kus intervjuu võiks toimuda. Osalejad andsid kirja teel nõusoleku. Peale seda lepiti ühiselt kokku aeg ja sobiv koht intervjuu läbiviimiseks, mille lasi autor igal õpetajal ise valida, tagamaks neile mugavuse. Seejärel viis autor läbi intervjuud. Iga intervjuu läbiviimiseks planeeris uurija orienteeruvalt ühe tunni ning intervjuu salvestamiseks kasutas ta telefoni diktofoni programmi (*Voice Recorder*).

Enne intervjuu alustamist tutvustas autor uurimuse eesmärgi. Lisaks tuletas autor uuritavatele meelde, et osalus tähendab täielikku konfidentsiaalsust ehk osalejate nime ega intervjuu vältel mainitud isikute nimesid ei avaldata töös. Autor rõhutas, et küsimuste vastamisel on olulised intervjuueeritavate enda seisukohad, ei ole olemas õigeid või valesid vastuseid. Enne alustamist küsis autor veel üle, kas intervjuud võib salvestada. Ühe osaleja soovil oli autor valmis intervjuu käsitsi paberile kirjutama. Intervjuu lõppedes tegi autor kohe lisamärkmeid. Ühe intervjuu viis autor läbi lasteaia õuealal, teise õpetaja kodus ning ülejäänud neli lasteaia siseruumides.

Autori arvates oli intervjuusid mugavam läbi viia siseruumides, sest õues oli segavate helide tõttu kohati keeruline õpetaja öeldut mõista. Kõikide intervjuude läbiviimisel oli mõnus ja sõbralik atmosfäär, mida aitasid luua head omavahelised suhted ja soojendusküsimused. Ka Õunapuu (2014) sõnul on intervjuude läbiviimisel oluline, et intervjuueeritav tunneks end hästi ja oleks küsimustele vastates avatud. Intervjuude pikkused varieerusid 9 minutist kuni 55 minutini ja keskmiseks kestuseks oli 20 minutit. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 03.05-05.05.2021.

Intervjuu kava koosnes soojendusküsimustest ja kolmest teemaplokist. Soojendusküsimustena küsiti õpetaja vanust, tööstaaži, lahutatud vanematega laste teadaolevat arvu rühmas ning märgatud muutuseid nendes lastes pärast vanemate lahkuminekut. Järgnes esimene teemaplokk, milles autor soovis teada saada, milline on

õpetajate silmis ideaalis lasteaiatõpetaja roll lahkuläänud vanematega laste toetamisel lasteaias. Teise teemaploki küsimused olid õpetajate kogemustele toetudes seotud toetamisviiside kohta, millega on õpetajad lapsi lasteaias toetanud. Viimases teemaploki uuris autor õpetajate vajadusi ehk kuidas lahutatud vanematega lapsi saaks tõhusamalt toetada. Intervjuuküsimused on välja toodud intervjuu kavas Lisa 1 all.

2.3 Andmeanalüüs

Autor kasutas intervjuu transkribeerimisel ja analüüsimisel kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivses analüüsis kodeeritakse tekstide sisu ja tähendust süstemaatiliste reeglite järgi (Kalmus, Masso & Linno, 2015). Telefoni *Voice Recorder* programmist laeti failid TTÜ Küberneetika Instituudi (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2018) veebipõhise kõnetuvastuse keskkonda, mille leiab aadressilt <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>. Saadud transkriptsioonide kirjafailid kopeeris autor *Google Drive*'i keskkonda. Usaldusvääruse suurendamiseks kontrollis uurija helifailid uuesti üle, võrdles helifaile programmist saadud kirjafailidega ja tegi vajalikud parandused.

Transkriptsioonide koostamisel kasutati kirjastiili Times New Roman, kirjasuurust 12 ning reavahet 1,5. Keskmise tekstifaili pikkus oli 2 lehekülge. Enne andmete analüüsimist luges autor kõik transkriptsioonid algusest lõpuni läbi ning seejärel hakkas otsima tähenduslikke üksusi. Selleks kasutas autor induktiivset lähenemist ehk avatud kodeerimist, mille tulemusena luuakse ala- ja peakategooriad (Elo & Kyngäs, 2008). Vastuste üle lugemisel märkis autor tekstis ära olulised üksused ning andis neile ühise märksõnalise tähenduse ehk koodi. Näide koodide loomisest on Tabel 2 all.

Tabel 2. Transkriptsioonist tähenduslike üksuste markeerimine ning neist koodide moodustumine (andmeanalüüs uurimisküsimusele „Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaias?“ vastuse leidmiseks)

Transkriptsioon	Kood
Näiteks teeme üks-ühele mingit hommikuringi ülesannet uuesti, siis kiidan teda, tõstan enesekindlust nii.	individuaaltöö enesekindluse tõstmine

Valiidsuse suurendamiseks kodeeriti transkriptsioone järgnevatel päevadel uuesti.

Korduskodeerimine aitas täpsemaid koode sõnastada ja lõpuks koode kategoriseerida. Järgmise sammuna loodi ala- ja peakategooriad, mille näide on välja toodud Tabel 3 all. Töö usaldusväärse suurendamiseks kasutati kaaskodeerijana kursakaaslast, kellega koos sai kodeerimise tulemuste üle arutatud seeläbi vajadusel parandusi teha. Näiteks muudeti algset alamkategooriat „*emotsionaalne kohalolek*”, milleks sobis töö sisuga paremini „*emotsionaalne toetus*”.

Tabel 3. Koodidest kategooria moodustumine (andmeanalüüs uurimisküsimusele “Millist rolli näevad õpetajad lasteaiaõpetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaiaas?” vastuse leidmiseks)

Koodid	Alamkategooria
lapse jaoks kohalolek lapsega rääkimine turvatunde pakkumine läheduse pakkumine vanemate rolli ülevõtmine	emotsionaalne toetus

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli teada saada lasteaiaõpetajate arvamused õpetaja rollist lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel lasteaiaas ning kaardistada nii õpetaja enda kogemused nende laste toetamisel kui ka õpetaja vajadused tõhusama toe pakkumiseks. Andmeanalüüsi käigus saadud tulemused on moodustunud uurimisküsimuste alla peakategooriate kaupa, milles on veel eraldi alamkategooriad moodustunud. Peakategooriad ning alamkategooriad on esitatud paksus kaldkirjas. Tulemusi kinnitavad ja illustreerivad kursiivkirjas tsitaadid. Tsitaatides on märgitud ebavajalik osa /.../ märgiga. Tsitaatide lõpus on intervjueeritavate pseudonüümid.

3.1 Õpetaja roll lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaiaas

Esimene uurimisküsimus „Millist rolli näevad õpetajad lasteaiaõpetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaiaas?” jagunes kahte peakategooriasse: emotsionaalne toetus, ja koostöö perega.

Emotsionaalne toetus

Kõik intervjueeritavad leidsid, et ideaalis on oluline *õpetaja emotsionaalne kohalolek*. Õpetajate meelest võiks lapse jaoks olemas olla, hakata lapse muutuseid nähes kohe tegutsema, proovida lapse jaoks aja leida. Õpetajad tõid intervjuudes välja, et lapsega rääkimine ja talle tähelepanu pööramine aitab lapsel end avada. Seejärel saab lapsega tema pere olukorra üle arutada ja õpetaja saab lapse muresid kuulata. Mitmed õpetajad tõid välja, et oluline on anda lapsele märku, et õpetaja on tema jaoks olemas ja talle toeks.

Õpetaja peab lapse jaoks alati olemas olema, kui ta teab, et see laps on kriisolukorras. Andma lapsele teada, et õpetaja on alati tema juures, ta on valmis teda kuulama, ta on valmis appi tulema. (Kai)

Enamik õpetajaid leiavad, et õpetaja rolliks võiks olla lapsele *füüsilise läheduse pakkumine*. Õpetajate sõnul vajavad lahutatud vanematega lapsed lähedust, kallistusi, sülle võtmist ja paitamist. Ühe õpetaja sõnul on keerulise olukorra tõttu vanematel vähem aega lastele läheduse pakkumiseks, seega õpetaja võiks justkui vanemate rolli üle võtta. Mitmed õpetajad arvavad, et läheduse pakkumine on oluline eriti väiksematele, kes veel ise rääkida ei oska ja kellega õpetaja lahutuseteemadel arutledes tuge pakkuda ei saa. Samas tuli intervjuudest välja, et mõnelt lapselt tuleb küsida, kas ta soovib lähedust. Õpetajate sõnul on ka lapsi, kes lähedust ei soovi ja hoiavad pigem eemale. Nende laste puhul võiks õpetajate meelest võimaldada lapsele veelgi rohkem tähelepanu, rääkida temaga, mille tulemusel lubab

laps end ehk kaissu võtta ja lohutada.

Lasteaialapsed on alles väikesed, nad ei pruugi veel öeldut mõista. No, neil pole sõnavara, et minuga kaasa rääkida, seepärast võiks võiks õpetaja roll olla läheduse pakkumine - kallistamine, paitamine, rääkimine. (Mari)

Mitmed õpetajad tõid veel välja, et õpetaja rolliks võiks olla ideaalis lapsele **turvatu**nde loomine. Nende sõnul võib laps end vanemate lahkumineku tõttu kodus häiritult või ebatavaliselt tunda, mistõttu kaob turvatunne. Õpetajad leiavad, et kui laps tuleb lasteaeda, siis võiks vähemalt seal olla mõnus, toetav atmosfäär.

/.../ lapse jaoks olemas olla, see on see põhiline, sest kui pere läheb lahku, siis kipub lapsel kaduma turvatunne. Ja teine koht, kus ta seda turvatunnet saab, on igapäevakoht, kus ta enamiku oma päevast veedab. (Anu)

Koostöö perega

Pooled õpetajatest leidsid, et õpetaja roll on lapse toetamisel teha koostööd perega. Mitmete õpetajate sõnul võiks õpetaja vanematele toeks olla, vanemate muresid kuulata ning nendega ühiselt kokkulepped teha, kuidas last edaspidi lasteaias toetada. Üks intervjuueeritav arvas, et õpetaja rolliks võiks olla lapse käitumismustrite muutuste ja vanemate lahutamise kahtluste korral välja uurida, mis olukord perekonnas on. Intervjuueeritava sõnul saab õpetaja, teades perekondlikku olukorda, lapsele efektiivsemat toetust pakkuda. Ehkki tavaliselt hakkavad lapsed rühmas juhtunust rääkima, ei pruugi kõik tõene olla. Õpetajad leiavad, et vanemad võiksid ise informatsiooni õpetajale edastada ent tihti on vaja õpetajal ise lapse muutuste põhjused välja uurida.

Võib-olla laps vajab rahunemist. Et ta käitub väga agressiivselt või kuidagi teistmoodi. See käitumine on muutunud. Ja siis õpetaja vähemalt teab olukorrast ja põhjusest. Et õpetaja roll on nagu selle lapse perekondlikust olukorrast kuidagi teada saada, et last paremini toetada. (Kai)

Samas, ühe õpetaja sõnul peaks õpetaja olema kannatlik, kui lapse käitumises või olekus on näha muutuseid. Tema sõnul võiks õpetaja rolliks olla ideaalis last esialgu jälgida ja analüüsida ning alles siis lapsevanematega sel delikaatsel teemal vestelda.

Kui on juba märgata lapse käitumises või olekus või ka kogu pere käitumises teisi nüansse, siis võtta aeg maha, vaadata-kuulata ja süveneda ja võib-olla enne analüüsida. Eriti enne kui minna lapsevanemaga rääkima, kui ta ise pole seda enne teinud. (Lena)

3.2 Lahutavate vanematega lapse toetamine lasteaias

Teine uurimisküsimus „Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaias?” jaguneb kolme peakategooriasse: emotsionaalne toetus, sotsiaalne toetus ja akadeemiline toetus. Esmalt, kõik intervjuueeritavad on valinud toetamise meetodid lähtuvalt lapsest ja tema perekonnas toimuvast. Õpetajate sõnul on lapsed väga erinevad, sest lahutused on erinevad. Seetõttu ei pruugi ühe lapse peal kasutatavad meetodid teise lapse puhul toimida. Nii ongi intervjuueeritavad katsetanud ja proovinud leida lapsele efektiivsemad toetamisviisid. Väiksemate laste toetamiseks on nad valinud läheduse pakkumise ent vanematele on lisaks lähedusepakkumisele abiks rääkimine ja koos arutamine. Õpetajad on lapse toetamisel käitunud eelkõige enda teadmiste kogenedes või tulenevalt empaatiast. Nad on käitunud nii, nagu nad tahaksid, et nende enda lastega samas olukorras tegutsetaks.

Emotsionaalne toetus

Õpetajad tõid välja erinevaid meetmeid, tänu millele nad on lahutatud vanematega last lasteaias emotsionaalselt toetanud. Kõik uuringus osalenud lasteaiasõpetajatest on kasutanud emotsionaalse toena **lapsega rääkimist ja lapse kuulamist**. Õpetajate sõnul on suhtlemine kui protsess. Ühe õpetaja sõnul peab näiteks mõnikord mitu aastat vaeva nägema lapsega suhtlemisel ja alles siis saab lõpuks vabamalt hingata ehk ei pea lapse pärast enam pidevalt muretsema.

/.../ ongi see rääkimine ja kuulamine. Kuulamine suure algustähega, et mitte mööda minnes. Mitte tehes nägu, et ma kuulsin küll, vaid tõesti lapsega silmside loomine, temaga samal tasandil rääkimine - kas istud põrandal toolil, olla temaga kahekesi kui vaja. (Lena)

Emotsionaalse toena on veel enamik õpetajaid rühmas kasutanud **emotsioonide õpet**. Üks õpetaja rääkis, kuidas tema on aidanud lahutavate vanematega lapsi raamatusarjaga „Minu tunded“. Õpetaja sõnul on tänu raamatusarjale neil lastel oskus lahutusega kaasnenud emotsioone ning tundeid kirjeldada ja väljendada. Pooled intervjuueeritavatest on emotsioonide õppimiseks kasutanud emotsioonidekaarte.

Kasutate rühmas emotsiooni kaarte, et kus on rõõmus ja kurb nägu näiteks. Siis küsime lastelt, missugune tunne neil on? Hommikuringis ma vahepeal lasin kõigil lastel rääkida ja siis ka lahutatud vanemate lapsed said enda tundeid väljendada ja neid põhjendada. Sisendanud lahku läinud lastele, et kõik oleme vahepeal kurvad, ka teised lapsed ja õpetajad. (Anu)

Pooled õpetajad tõid välja toetusmeetmena **joonistamise**. Õpetajad on lasknud

lahutavate vanemate lastel enda emotsioone, mõtteid ja tundeid joonistada. Samas tõi üks õpetaja välja, et on proovinud ka perepilti lapsega joonistada ja seejärel proovinud tulemust analüüsida koos loovterapeudiga. Ühe intervjuueeritava meelest on joonistamine eriti hea meetod just endassetõmbunud laste puhul. Ka teised kaks õpetajat leidsid, et joonistamine aitab lapsel enda muredest rääkida ja end avada.

/.../ pakkuda talle joonistada tema emotsioone, tema tundeid, mis ta praegu tunneb. Olen alati öelnud, et kõik emotsioonid, mida sa tunned on õiged: „Sul on õigus olla vihane, sul on õigus olla kurb. Sa oled alati minu jaoks tähtis. Mis iganes, mis sa tunned. Ma tulen appi, kui sul on mind vaja. Sa võid tunda, mis sinu sees on, sa võid väljendada neid tundeid!“. Et ta ei pea hoidma neid enda sees, siis võikski joonistada. (Kai)

Enamik õpetajaid on kasutanud veel emotsionaalse toena **kirjandust ja multifilme**. Õpetajad on otsinud muinasjutte, raamatuid, multifilme, mis seostuksid lahutuse teemaga või käsitleksid vajadusel näiteks kurbuse teemat. Üks õpetaja on ka ise jutukese välja mõelnud, kui ei ole sobivat kirjandust leidnud. Nagu eelnevalt mainitud on õpetajaid aidanud ka pedagoogilised raamatud nagu näiteks ühe õpetaja poolt väljatoodud raamatusari „Minu tunded“. Lisaks tõi üks intervjuueeritav emotsionaalse toetamismeetodina välja **muusika** kuulamise. Õpetaja on lapsest lähtuvalt valinud sobiva muusikapala.

Kui laps vajab rahu olemist, siis hea rahustav muusikapala. Või vastupidi, kui ta on väga agressiivne, siis mingi tormiline muusika võiks ka olla. Et saaks näidata paberile joonistades tundeid või vajadusel saab end välja elada ja padjasõda mängida. (Kai)

Üks õpetaja tõi emotsionaalse toetuse all välja ka **õpetaja oskuse enda emotsioone reguleerida**, kui lahutuse protsessis oleva lapse toetamisel on raskuseid. Ta küll püüab lahutatud vanemate lapse toetamiseks lapsega rõõmus olla ja eeskujuna näidata ent mõnikord on see väga raske, kui ebasobiv käitumine esineb rühmas mingi ühistegevuse käigus. Intervjuueeritava sõnul on õpetajana oluline ka enda vaimset tervist hoida, et saaks emotsionaalset tuge lastele pakkuda.

Selle emotsionaalselt toetamise puhul on kuidas kunagi, mõnikord oled ise ka ärritunud. /.../ Emotsionaalne toetus oleneb ka sellest, kuidas sa ise hoiad ennast ja milline hoiak sul on. Nii et kui ma olen õpetajana väga kurnatud, siis võin teda tõrjuma hakata, et ennast kaitsta. Siis ta ju tunneb selle kohe ära. Peab ennast ise õpetajana hoidma, et lastele emotsionaalset tuge pakkuda saaks. (Gea)

Sotsiaalne toetus

Erinevalt emotsionaalsest toest tõid sotsiaalse toetuse all õpetajad välja ka **rühmasisese arutamise lastega**. Õpetajad on kasutanud õppetöös teemasid nagu pere ja emotsioonid. Pereteemal on õpetajad rääkinud kõigile lastele rühmas, et on olemas erinevad perekondi. Eriti oluline on see õpetajate sõnul tähtpäevade (emadepäev, isadepäev) puhul ennetamistöona, et keegi end halvasti ei tunneks. Rühmasisene arutamine on õpetajate sõnul vajalik, et teised lapsed oskaksid ka lahutavate vanemate laste käitumuslike muutustega arvestada ja neile ehk toekski olla.

Me räägime ja räägime, lõpmatu rääkimine, seletamine ja mitte ainult selle lapsele, aga teistele ka. Et mõnedel inimestel on erinevad olukorrad ja nad elavad välja niimoodi. /.../ Me ei räägi vanemate lahutusest, aga vähemalt räägime nii, et saavad aru selle lapse tunnetest - miks ta on närviline või miks ta on tal paha tuju, ka ta halvasti maganud või mis iganes, seda võib seletada lastele ja nad oskavad arvestada tema tunnetega. (Pille)

Lapse ebasobiva käitumise korral on mitu õpetajat kasutanud **situatsioonimänge** ja üks intervjuueeritavatest kiitis ka **“Kiusamisest vabaks!” programmi**. Nimetatud meetmed on aidanud õpetajatel lastega arutatud käitumise üle arutada ja koos konfliktolukordadele lahendusi leida.

No ega siis teised lapsed juba näevad, kui tekib käitumises mingi muutus lapsel. Et siis oleme ka seda näiteks hommikuringis rääkinud mitte konkreetsest lapsest vaid siis võtnud nagu mingisuguse situatsioonimänguna. (Pille)

Arvan, et meie rühmas on neid lapsi aidanud ka lillade karude programm. (Anu)

Nii mõnigi intervjuueeritav on pakkunud sotsiaalset tuge **rühmakaaslaste kaasamise** meetodiga. Õpetajad on suunanud turvatunde kaotanud lapse teiste lastega mängima ning kasutanud õppetöös rohkem grupitöid, et laps ei oleks muremõtetega üksi või teiste poolt tõrjutud.

/.../ suunanud teda seltskonda, olnud ka ise ise lapse jaoks olemas ja lapse kõrval, et ei jääks kinniseks, üksikuks ja ei elaks enda sisse. Olen proovinudki kasutada rühmatöid ja vabamängu ajal suunanud teistega mängima, et see laps leiaks oma eakaaslaste hulgas kellegi, kellele toetuda. (Anu)

Lisaks on õpetajad sotsiaalse toena pakkunud **füüsilist lähedust** ehk kallistusi, paituseid ja süllevõtmist.

Akadeemiline toetus

Akadeemilise toena töid intervjueeritavad ühiselt välja **lapsega individuaaltöö**. Mitu õpetajat on kasutanud individuaaltöö tegemiseks õhtuid, kui on võimalus rohkem eraldi lapsele tähelepanu pöörata. Üks-ühele tegevustena kasutavad õpetajad lastega mängulisi ülesandeid, raamatute vaatamist või lugemist ja töövihiku täitmist.

Väiksemaid lapsi aitame me väga palju. Mängime nendega individuaalselt, vaatame raamatuid koos. (Pille)

Paar õpetajat töid välja, et nad on proovinud akadeemilise toena **lapse enesekindlust tõsta**. Üks intervjueeritavatest kasutab individuaaltööd ka eraldi lapse enesekindluse tõstmiseks.

Näiteks teeme üks-ühele mingit hommikuringi ülesannet uuesti, siis kiidan teda, tõstan enesekindlust nii. /.../ Teine kord on lapsel enesekindlus täiesti kadunud ja sellepärast ei ole üldse motiveeritud õppima. Mina ikka tahan õpetajana, et laps oleks enesekindlam. Olen usaldanud last, andnud talle vabaduse, pannud ta aeg-ajalt näiteks õpetaja rolli. Vanematel lastel lasknud üksi alla minna, kui vanem on järele tulnud. Ikka vanematega on eelnevalt selline kokkulepe ka tehtud. (Mari)

Enamik õpetajatest on võimaldanud lahutavate vanemate lapsele **kohandatud õppetegevusi või ülesandeid**. Õpetajad on arvestanud, et stressist tulenevalt on lapsel aeglasem mõtlemine, tal on raskem keskenduda ja suures rühmas õppida. Õpetajad on lihtsustanud lapse jaoks ülesannet ja pakkunud töö lõpetamiseks rohkem aega.

Mõnikord ütleme lapsele: „Sa ei pea praegu seda tegema, tee nii palju kui sa jaksad!“. Või olen suunanud mingi teise, lihtsama ülesande juurde. Liitühmas on ju võimalik laste vanustega mängida, sest lapsed ise täpselt ei tea, mis vanuserühmas nad on. Et siis ongi, et kas või jagadki selle töölehe kuidagi teistmoodi. (Pille)

Õpetajad leiavad, et õppetegevuste kohandamisel tuleb olla loov. Kui lahutavate vanemate laps on seganud õppetegevust, siis on näiteks üks intervjueeritav proovinud hoiduda lapse keelamisest. Õpetaja on selle asemel kasutanud loovat võtet segava olukorra lahendamiseks.

Kui laps näiteks hakkab hommikuringis lollitama ja teeb kassihääli, siis olengi öelnud, et nii lapsed, mängime, et oleme siis kõik kassid. (Mari)

Kui laps on vajanud hommikuringi või muu ühistegevuse ajal tähelepanu, siis õpetaja on last kallistanud ja lubanud, et järgmisena tegeleb temaga. Kui see ei ole last rahustanud, siis on õpetaja isegi vajadusel õppetegevuse pooleli jätnud või lõpetanud.

Kui meil on parasjagu mingi arutelu lastega ja ta ei taha tulla hommikuringi, istub

seal koridoris, siis ma ei olegi teda seganud. Olen öelnud, et ole seal, ma tulen varsti su juurde. Kui ta näiteks noh, karjub või trambib või teeb endale haiget, siis teinekord ma olen ka jätnud pooleli või lõpetanud hommikuringi ja läinud temaga tegelema, sest see segab ka teisi lapsi. (Gea)

Üks õpetaja tõi veel akadeemilise toena välja **rutiini loomise**. Õpetaja on igapäevaselt proovinud hoida ühtset päevakava (hommikuring, õppetegevused) ning pannud paika kindlad rühmareeglid.

Lapsevanematega koostöö

Samuti tõi pooled õpetajad välja, et on lapsi toetanud, tehes lapsevanematega koostööd. Õpetajad on vanematega lapse käitumise osas konsulteerinud, on andnud tagasisidet, kui lapsel on mingid muutused käitumises esinenud või päeva jooksul on juhtunud mingi intsident. Õpetajad on küsinud vanematelt, millest selline käitumine võib väljenduda. Vanematega rääkides on nad rõhutanud, et lasteaed tahaks aidata parimal võimalikul viisil. Üks õpetaja on lapse toetamiseks käinud isegi peresid kodus vaatamas ja aitamas.

Kunagi üheksakümnendatel käisime õpetajatena ka kodust olukorda kodus koha peal uurimas. (Mari)

3.3 Õpetajate vajadused tõhusama toe pakkumiseks

Kolmas uurimisküsimus „Millised vajadusi väljendavad õpetajad, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?“ jagunes viite peakategooriasse: õpetajate teadlikkuse tõstmine, vanemate teadlikkuse tõstmine, ühiskonnas teadlikkuse tõstmine, koostöö kolleegide, juhtkonna ja spetsialistidega ning keskkonda hõlmavad tegurid.

Õpetajate teadlikkuse tõstmine

Kõik intervjueeritavad tõi ühiselt välja, et oleks vaja vanemate lahkuminekute teemalisi **koolitusi õpetajatele**. Enamik õpetajaid ei ole osanud rühmas lahkuminekute teemat käsitleda. Üks intervjueeritav kiitis vaikuseminutite koolitust, aga leidis, et sellele lisaks võiks olla veel koolitusi. Õpetajad tunnevad end ebakindlalt, nad ei tea, kas ja kuidas võiksid rääkida sellest isiklikust temast lapse ja vanematega.

Õpetajate teadlikkust tuleks tõsta, rääkida, kuidas lahkumineku mõjutab last ja tema tulevikku. Koolitusi, kuidas vanematega delikaatsetel teemadel rääkida. (Gea)

Ühe õpetaja sõnul on koolitused ka hea õpetaja vaimse tervise hoidmiseks. Kui õpetaja on lahutavate vanematega või teiste probleemsete lastega töötamisest kurnatud, siis oleks tema sõnul hea majast välja teise keskkonda koolitusele minna.

Lisaks väljendasid pooled õpetajatest vajadust välja töötada mingid kindlad **juhised** lahkuläinud vanematega laste ja perede toetamiseks. Intervjueeritavate sõnul on abivajajaid palju ja juhised, mille järgi delikaatsel teemal perega arutada ja koostööd teha, aitaksid õpetajal tõhusamalt peresid toetada.

Kuna see teema on hästi õhus ja tegelikult kõik tahavad aidata, siis võiks välja töötada ehk mingid juhised, kuidas neid peresid ja lapsi toetada. (Lena)

Vanemate teadlikkuse tõstmine

Mitmete õpetajate sõnul tuleks lisaks õpetajatele pakkuda ka **koolitusi lapsevanematele**.

Koolitustel võiks vanematele rääkida lahutuse tagajärgedest lapsele, samuti anda nõu lapse jagamisest ning rõhutada lapse õiguseid pärast lahkuminekut.

Enamik intervjueeritavatest leidis, et **parem koostöö lapsevanematega** aitaks neil tõhusamat tuge pakkuda. Õpetajate kogemused on näidanud, et lahutavad vanemad ei ole väga koostööaltid, mis takistab last parimal viisil toetamast.

Et tegelikult see lahkumineku valu elati õpetajate peal välja. Väga raske oli koostööd teha ja see võttis ikka mitu kuud aega, enne kui me saime asja nii kaugemale, et nad mõistaks, et me hoolime lapsest ja tahame lapsele head. Siis nagu hakkas asi laabuma, vabandati ja hakkasime üheskoos lapse nimel tööd tegema. (Anu)

Õpetajad tahaksid, et vanemad panustaksid rohkem lasteaia ja õpetajaga koostööle. Õpetajad mõistavad, et lahkuminevatel peredel on keeruline aeg, aga tihti elatakse õpetajate peal viha ja kurbust välja. Õpetajate sõnul aitaks teadlikkuse tõstmine vanematel õpetajaid rohkem usaldada ja nendega olukorrast rääkides ausad olla. Samuti olla julgemad lapse toetamiseks lahenduste väljapakkumisel.

Ühiskonnas teadlikkuse tõstmine

Nii mõnigi õpetaja leidis, et ühiskonnas oleks vajalik **ennetustöö**, tänu millele lahutavate vanemate lapsed nii palju kannatada ei saaks. Õpetajate sõnul võiks ühiskonnas tutvustada kaasaegseid uuringuid, luua just selle valdkonnateemalisi koolitusi, et teema olulisust esile tõsta. Õpetajad leiavad, et selle valdkonna teadmiste osas on suured vajakajäämised kõigil ühiskonnas.

/.../ üha rohkem lapsi on lahutatud vanematega perest. Me oleme ikkagi kodu toetav lasteasutus ja kui vanematel on probleemid, siis need kanduvad ka lastele üle. Nendelt lapselt kanduvad probleemid ka teistele rühmakaaslastele üle. Kõik on justkui seotud ja me võiks sellest üldse ühiskonnas rohkem rääkida, et ära hoida selliseid traumaatilisi olukordi laste jaoks. (Pille)

Koostöö kolleegide, juhtkonna ja spetsialistidega

Enamik uuringus osalejatest tunnevad, et lahutavate vanemate laste toetamiseks oleks vaja rohkem ***spetsialistide tuge***. Õpetajad tõid välja, et oleks vaja abi ja nõu psühholoogilt, eripedagoogilt, loovterapeutilt või isegi arstilt. Õpetajate sõnul võiks lasteaias olla kindlasti piisav tugivõrgustik, mis paraku nende sõnul on tavaliselt ebapiisav. Sel juhul on raske ära hoida probleemide süvenemist lapsele, sest lapsi on palju ja osad neist võivad jääda hoopis tagaplaanile. Kui lasteaias puudub spetsialist, siis õpetajad sooviksid, et neil oleks võimalik helistada psühholoogile ja kutsuda teda majja. Üks õpetaja tõi välja, et spetsialistid võiksid rühmas abiks olla õppetegevuste ajal, tagamaks õppeeduukuse ja emotionaalse toetuse abivajajatele.

Tugispetsialistide kaasamist ka, kui õppetegevusi teha, siis oleks veel keegi kolmas lisaks minule ja õpetaja abile abis. Siis saaks nende laste õppeedukusel paremini silma peal hoida kuigi ikkagi kõige olulisem on esialgu nende vaimne tervis. (Pille)

Pooled uuringus osalenud õpetajatest leiavad, et lisaks spetsialistide toele vajaksid nad ka rohkem ***kaaskolleegide tuge***. Õpetajate sõnul ei peagi toe pakkuja olema väljaõppinud, vaid keegi, kellega arutada ja kogemusi jagada.

Lasteaias on kõige-kõige olulisem kui meeskond ja naiskond omavahel läbi saavad ja suhtlevad. Et meeskond töötaks ühtse eesmärgi nimel, paarilise ja abiõpetajaga üksteise mõistmine. Kõik võiks võrdse panuse anda ja võiks kokku leppida lapse toetamisel kindlad meetmed. Kui on sellised keerulised lapsed ja perekonnad, siis on vaja kindlasti enda kõrvale väga-väga mõistvat kaaslast, kellega muresid jagada. (Lena)

Enamik õpetajatest leiavad, et tõhusama toe pakkumiseks oleks vaja rohkem ***juhtkonnapoolset tuge***. Üks õpetaja tahaks tunda, et ta saaks võimalusel kohe kellegi poole pöörduda, kasvõi majandusjuhataja poole, kui lapsel on vaja teistest eraldumiseks rühma inimest või kohta. Juhtkond peaks õpetajate sõnul olema mõistev ja aitama keeruliste pereolukordada puhul õpetajaid, andma juhised ja toetama neid vanematega suhtlemisel.

Me ei saanud nii väga juhtkonnale toetada selles, et kuigi oleksime võib-olla tahtnud nõu pidada. Kõik oli meie enda õlgadel, et mida teha ja kuidas seda asja lahendada. (Anu)

Keskkonda hõlmavad tegurid

Mitmed intervjuueeritavatest tõid tõhusama toe pakkumise takistusena välja ***ajapuuduse***. Nende sõnul takistab tuge vajavate laste toetamist tiheda, tegevusi täis päevakava tõttu aja leidmine abivajajate jaoks. Lisaks meenutas üks õpetaja enda alustavat tööd õpetajana ning

tõi välja, et võiks olla varasemaga sarnaselt **vähem lapsi rühmas**.

Kunagi oli 18 last, juba see aitaks, sest üha rohkem on probleemseid lapsi. Lisaks lahkuläinud vanematega lastele on ka teisi erilisi lapsi, kes samal ajal tähelepanu vajavad. Nendel lastel oleks vaja just rahu, vaikust, mitte valjut atmosfääri, mis kahjuks nii paljude laste puhul tavaliselt on. (Mari)

Lisaks tõid õpetajad välja, et rühmas või õues mängualal võiks õpetajate sõnul luua rahunemiseks või vaikuse nautimiseks **vaikusepesa**. Veel soovis üks intervjuueeritav, et riietusruumis oleks erinevad **tähelepanu koondavad joonistused või märgid** maas, mis lihtsustaksid laste riietumist. Intervjuueeritava sõnul on väga raske õpetajana kõiki riietuda, see võtab võtab kaua aega ja on vaimselt kurnav. Tänu märkidele püsiks õpetaja sõnul laps ehk koha peal, mitte ei käiks rahutult ringi ega segaks teisi.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli teada saada lasteaiaõpetajate arvamused õpetaja rollist lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel lasteaiaas ning kaardistada nii õpetaja enda kogemused nende laste toetamisel kui ka õpetaja vajadused tõhusama toe pakkumiseks. Järgnevalt arutatakse olulisemate uurimistulemuste üle uurimisküsimuste kaupa.

Esimese uurimisküsimuse „Millist rolli näevad õpetajad lasteaiaõpetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaiaas?“ tulemused näitasid, et õpetajad näevad laste toetamise rollina õpetaja emotsionaalset toetust ja lapsevanematega koostööd. Õpetajate silmis võiks õpetaja ideaalis lahutavate vanemate lastele pakkuda emotsionaalset kohalolekut, füüsilist lähedust, luua turvatunde ja teha vanematega koostööd. Õpetajate sõnul on oluline lapse jaoks aeg leida, talle tähelepanu osutada, pakkuda lähedust kallistuste, paide, sülle võtmise näol. Õpetajad leidsid sarnaselt Levkovich ja Eyal (2019) uurimustulemustele, et õpetaja roll on taastada lapses turvatunde, pakkudes talle selleks mõnusat ja kindlat keskkonda. Ka Stahli (2008) sõnul vajavad turvatunde kaotanud lapsed lähedaste aega ja pühendumist lahkumineku protsessis, et kaasnenud kaebuseks ei süveneks (Stahl, 2008). Seetõttu võiks õpetaja, kelle juures laps suure osa ajast veedab, lisaks vanematele sarnast tuge pakkuda ja minimeerida võimalikke eluaegseid kahjusid, milleks on Stahl (2008) sõnul lahutavate laste puhul sageli näiteks depressioon ja ärevushäired. Sellest tulenevalt saab soovitada õpetajatel endale teadvustada, kui olulist osa määrab nende panus toetada lahutavate vanematega lapsi.

Lisaks antud bakalaureusetöö tulemustele näitavad vanematega koostöö olulisust ka varasemad uurimused (Barea, Ben-Yahia, Luque, & Fernández-Molina, 2015; Levkovich & Eyal, 2019), millest on selgunud, et vanemate lahutuse protsessis olevat last saab lasteaiaas parimal viisil toetada, kui õpetaja on lahkuminekust teadlik ning teeb vanematega koostööd. Antud töö tulemused ei näidanud, et õpetaja silmis võiks lahutavate vanematega peredest lapsi lisaks emotsionaalsele toetusele ka sotsiaalset ja akadeemiliselt toetada. Sellest võib järeldada, et õpetatel ei pruugi olla piisavad teadmised, millised tagajärjed on lahutusel sotsiaalsele arengule ja akadeemilistele tulemustele ning millist tuge lahutavate vanematega lapsed seega vajavad. Samas leidsid Mahony jt (2015) uurimuses osalenud õpetajad, et ennekõike vajavadki lapsed just emotsionaalset toetust.

Teise uurimisküsimuse „Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaiaas?“ vastusena tõid õpetajad välja emotsionaalse toena rääkimise ja kuulamise. Õpetajad on proovinud lapsele aega leida, temaga rääkinud ning tema muresid kuulanud. Mahony jt (2015) sõnul loovad aja leidmine ja huvi näitamine hea õpetaja-lapse vahelise

suhte, mis aitab lapsel taastada kaotatud turvatunde. Enamik intervjueeritavaid on kasutanud emotsionaalse toe pakkumisel joonistamismeetodit, mis on Mento jt (2019) sõnul lapse mõtete ja tunnete kättesaamiseks parim vahend, sest tihti ei oska lapsed end sõnadega kohe piisavalt hästi väljendada või nad on kurva sündmuse tõttu endasse tõmbunud. Lisaks on õpetajad aidanud lapsi muusika kuulamisega ning kasutanud kirjandust ja multifilme. Lood on ka Mahony jt (2015) sõnul tõhus viis laste toetamiseks, sest aitavad hästi laste tähelepanu koondada ja mõista neil olukordi, mida nad ei ole varem elus kogenud. Samuti saab laps loo sisuga samastuda, mis lohutab neid ja aitab neil mõista, et nad ei ole selles olukorras üksi. Üks õpetaja tõi välja ka oskuse enda emotsioone reguleerida, et olla lapsele eeskujuks ja toeks.

Sotsiaalse toena on õpetajad kasutanud rühmasisest arutamist lastega. Õpetajad on lastega arutlenud teemadel nagu pere ja emotsioonid. Käitumuslike probleemide korral on õpetajad enamasti kasutanud lastega käitumise üle arutamiseks ja konfliktolukordadele lahenduste leidmiseks situatsioonimänge. Veel on õpetajad proovinud last toetada rühmakaaslaste kaasamise kaudu ehk kasutanud rohkem rühmatöid ning vabamängu ajal suunanud last teistega mängima, tagamaks lapsele kaaslaste toetuse. Kuna lahkuminekul on negatiivsed tagajärjed sotsiaalsele arengule, on meetod sobiv, sest laste head omavahelised suhted loovad turvalise keskkonna ja seekaudu toetavad lapse sotsiaalsete oskuste arengut (Wentzel, Barry & Caldwell, 2004). Üks õpetaja tõi välja sotsiaalse toena ka “Kiusamiseks vabaks!” programmi, mille efektiivsust kinnitab Lastekaitse Liidu uurimus („Kiusamisest vabaks!“ metoodika... 2016). Selgus, et antud programm on tõhus viis loomaks rühmas kokkuhoidev keskkond ning programm aitab suhtlemisel ning käitumisel tekkivaid lastevahelisi probleeme rühmas käsitleda ja lahendada.

Akadeemilise toena töid sarnaselt Mahony jt (2015) uurimistulemustele õpetajad välja individuaaltöö, enesekindluse tõstmine, kohandatud õppetegevused ja ülesanded ning rutiini loomise. Rutiini loomine on oluline, sest laps vajab lahkuminekust üle saamiseks ja normaalseks kasvamiseks rutiinset keskkonda (Pruuki & Sinkkonen, 2018). Kuna lahutavate vanemate lastel on sageli uurimistulemuste (Johnsen, 2018; Levkovich & Eyal, 2019) järgi madalamad õpitulemused ja nad vajavad õppetöös suunamist, on väga oluline, et õpetajad nende laste vajadustega arvestavad ning neile vastavat hariduslikku tuge osutavad. Erinevalt antud tööst on varasemas uurimuses (Mahony, Lunn, Petriwskyj, & Walsh, 2015) osalenud õpetajad akadeemilise toetuse puhul otsinud ka tuge vanematega koostööst, personalilt ja erinevatelt organisatsioonidelt. See võib viidata antud uuringus osalenud õpetajate ebapiisavale koostööle juhtkonna, kolleegide ja spetsialistidega. Õpetaja ei saa kõiki

probleeme üksi lahendada - kui on näha, et laps vajab suuremat abi, on kasulik küsida nõu (Gordon, 2006). Sellest tulenevalt soovib autor õpetajatel lapsele toe osutamisel rohkem erinevate osapooltega konsulteerida, küsida vajadusel abi, jagada kogemusi.

Lisaks emotsionaalsele, sotsiaalsele ja akadeemilisele toele on õpetajad lapse toetamiseks kasutanud lapsevanematega koostöö tegemist, mille üle olulisuse üle on juba eelpool arutletud. Sarnaselt varasema uurimusega (Lynham, McConnell, & McGuckin, 2019) selgus, et õpetajad on lapse toetamisel tegutsenud lähtuvalt enda kogemustest ja empaatiast. Sellest võib järeldada, et õpetajad vajaksid enesetäiendamise võimalusi, tänu millele saaksid toetuda lapse toetamisel asjatundjate soovitudele ja juhistele.

Kolmanda uurimisküsimuse „Millised vajadusi väljendavad õpetajad, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?“ tulemused näitasid sarnaselt eelnevatele uurimistulemustele (Mahony, Lunn, Petriwskyj, & Walsh, 2015; Levkovich & Eyal, 2019), et teadlikkust tuleks tõsta nii õpetajate ja vanemate seas kui ka üldse ühiskonnas ennetustöö eesmärgil. Lahutavate laste toetamiseks sooviksid õpetajad lahutuseemalisi koolitusi, mis aitaksid paremini neid peresid ja lapsi mõista ning toetada. Lisaks vajaksid õpetajad juhised, mis oleks abiks lahutavate vanematega peredega koostöö tegemisel ning seekaudu lapse toetamisel. Õpetajate sõnul ei ole lahutavate vanematega peredega koostöö piisav, et last parimal viisil toetada. Seega leidsid õpetajad, et ka vanematele oleksid vajalikud koolitused lahkuminekute tagajärjedest, mis loodetavasti parandaks vanemate ja õpetajate vahelist koostööd. Eesti Sotsiaalkindlustusameti uuring (Lind-Liiberg, 2020) näitab, et vanemad ise tunnevad samuti puudust teadmistest ja juhistest, kuidas lahku minnes toimida. See näitab, et lahutuse teemal tuleks esile tõsta ühiskonnas, et kõik lahutusega seotud osapooled saaksid vajaliku toe. Tuleks võimaldada rohkem lahutuseemalisi koolitusi ja välja töötada juhised, mis aitaksid perega sel delikaatsel teemal koostööd teha.

Oma võimekuse tõstmiseks lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel vajaksid õpetajad veel lisaks vanematele paremat koostööd spetsialistide, juhtkonna ja kaaskollegidega. Õpetajad tunnevad, et nad on lahutavate vanemate laste toetamisel tihti kurnatud ja abita. Nende sõnul võimaldaks parem tugisüsteem tõsta julgust vajadusel abi küsida, jagada kogemusi ning leida lapse ja pere toetamiseks koos lahendusi. Õpetajad tõid välja, et kuna toetust vajavaid lapsi on palju ja spetsialistega koostöös on vajakajäämisi, siis võib juhtuda, et mõni laps jääb abita. Samas on märkamise puhul tähtis varane tegutsemine, et ära hoida probleemide süvenemise (Stahl, 2008). Lapse toetamisel tuleb mõelda ühiselt lapse probleemidele lahendusi, jagada vastutust ja vastastikust toetust. Nii tagab korralik tugisüsteem toetuse igale osapooltele, lapsele, õpetajale, vanematele (Schults et al., 2018).

Parema tugisüsteemi loomiseks saaks viia läbi supervisioone, mis võimaldaks jagada kogemusi ja luua paremad suhted koostöök, mis aitaksid lahendada koos raskusi valmistavaid juhtumeid nagu lahkuminek.

Õpetajad leiavad, et lapsi saaks tõhusamini toetada ka keskkonnast tulenevate tegurite näol nagu aja võimaldamine, väiksem laste arv rühmas, vaikusepesa ja tähelepanu koondavad joonistused ja märgid. Õpetajad tunnevad, et tihe, tegevusi täis päevakava ja suur laste arv rühmas raskendavad abivajajate toetamist. Lisaks töid mitmed õpetajad välja, et rühma ja õuealale võiks tekitada rahunemiseks eraldi koha vaikusepesadeks. Üks õpetaja sooviks tähelepanu koondavaid joonistusi ja märgiseid riietusruumi põrandale või kappidele, mis aitaksid last enda koha peal hoida ja hõlbustaksid riietumist. Tulemused näitavad, et õpetajad saavad lapse toetamiseks palju ka ise ära teha. Õpetajad saaksid kujundada rühmaruumi, kaasata protsessi lapsi, et panna veel rohkem rõhku rühmasisestele headele suhetele. Lapse toetamiseks on oluline õpetajal endale teadvustada, mida saaks õpetaja ise ära teha, et lapsele sel raskel perioodil võimalikult tõhusat toetust pakkuda.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et lasteaiasõpetajal on lahutavate vanemate toetamisel tähtis roll. Õpetaja ei saa lapse jaoks olukorda lahendada, ent saab teha endast kõik tuleneva, et lapsele sel elu mõjutaval perioodil toeks olla. Selleks, et õpetajad saaksid lahkuläinud vanematega perest lapsi aga tõhusamalt toetada, oleks vaja õpetajate, vanemate ja üldse ühiskonnatasandil inimeste teadlikkust tõsta. Kuna lahkuminek on ühiskonnainorm, oleks vaja teha kiiresti ennetustööd, tänu millele saaks lahutavate vanemate laste kaebuseid minimeerida. Õpetajad vajaksid teadmiseid, kuidas lahkuminek lapsi mõjutab ning kuidas oleks võimalik neid lapsi ja peresid lasteaias kõige tõhusamalt toetada. Ka vanemad võiksid olla teadlikumad lahutuse tagajärgedest lapsele. Samuti sellest, kuidas lapsele võimalikult valu tekitamata lahku minna ja koostöös lasteaiaga lapsele tuge pakkuda.

Järgnevalt toob bakalaureusetöö autor välja töö kitsaskohad. Valimi puuduseks on uuritavate vähesus, mis ei võimalda teha suuremaid üldistusi. Andmestiku kitsaskohaks on autori vähene kogemus intervjuude läbiviimisel ning lisaküsimuste esitamisel. Seetõttu on mõne intervjuueeritava transkriptsioon lühem ja tulemused üldisemad. Järgmisel korral kavatses autor olla ise julgem küsima täpsustusi, et saada veelgi sisukamaid tulemusi.

Töö praktiline väärtus seisneb selles, et töö võimaldab sügavamalt teadustada õpetaja rolli lahutavate lapsevanemate lapse toetamisel lasteaias. Lahkuminekuteema on aktuaalne ja vajab esiletõstmist. Läbi uurimuse teadlikkuse tõstmine on üks võimalus minimeerida või ära hoida ühiskonnas lahutusega kaasnevat kaebused väikelapsele. Autorile kui õpetajale annab töö arusaama, mida saab õpetaja ära teha selles süsteemis ja tänases katkiste suhete

ühiskonnas. Uurimus näitab, et õpetajad vajavad lahutavate vanemate laste toetamiseks enesetäiendamise võimalusi, tuge ja juhiseid. Ka vanemad oskaksid tänu teadlikkuse tõstmisele lahutades paremini lapse vajadustega arvestada ning mõista lasteaija ja vanemate vahelise koostöö olulisust lapse jaoks. Samuti näitab vajadust parandada juhtkonna, kolleegide ja spetsialistide ning lasteaija ja perede omavahelist koostööd.

Lõputöö teema edasiarendamiseks ja parema ülevaate saamiseks saaks uurida lahutavate vanematega laste perede toetamist lasteaias (lisaks õpetajatele), spetsialistide ja juhtkonna vaatest. See näitaks, milline peaks olema iga osapoole roll, et last kõige tõhusamal viisil toetada. Lapsevanemate vaatest saaks uurida, kuidas õpetajad saaksid teha tõhusamat koostööd peredega. Lisaks võiks uurida Eestis rohkem lahkumineku mõjusid väikelastele ja nende kohanemisele lasteaias. Tänu uurimustele saaks välja töötada kindlad juhised lahutavate perede ja laste toetamiseks lasteaias, tänu millele saaks õpetaja ja lasteaiad tõhusamalt lahkuläinud vanematega peresid ning lapsi toetada.

Tänuõnad

Autor tänab enda tööasutuse juhtkonda ja kolleege, kes on kooliteel tuge ja vastutulelikkust pakkunud. Lisaks tänab töö koostaja kõiki lasteaiaõpetajaid, kes olid nõus bakalaureusetöö valmimiseks enda panuse andma, intervjuus osalema ja enda kogemusi jagama. Viimaks, avaldab töö koostaja suurimat tänu Lii Kaudnele motiveeriva ja abivalmi juhendamise eest.

Autorsuse kinnitamine

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorit ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Abielud ja lahutused.* (2019). Külastatud aadressil
<https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/abielud-ja-lahutused>
- Abielu lahutamine.* (2020). Külastatud aadressil
<https://www.eesti.ee/et/perekond/abielu/abielu-lahutamine/>
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1269–1287.
- Babalıs, T., Xanthakou, Y., Papa, C., & Tsolou, O. (2011). Preschool age children, divorce and adjustment: A case study in Greek kindergarten. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 9(3), 1403-1426.
- Glick, I., Berman, E., Clarkin, J. F., & Patel, R. M. (2001). Separation and Divorce. *American Psychiatric Press*, 417-435.
- Jakobson, T. (Toim). (2016). *Eluterve kärgpere käsiraamat*. Tallinn: Kirjastus Pilgrim.
- Johnsen, I. O., Litland, A. S., & Hallström, I. K. (2018). Living in Two Worlds - Children's Experiences After Their Parents' Divorce - A Qualitative Study. *Journal of Pediatric Nursing*, 43(2), 304-26.
- Järviste, L., Kasearu, K., & Reinomägi, A. (2008). *Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud*. Külastatud aadressil <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:31418>
- Kastehein, K. (Toim). (2016). *Kuidas säilitada terve suhted ka pärast lahkuminekut*. Tallinn: Kirjastus Pegasus.
- Kiivet, Ü. (Toim). (2018). *Laps ja lahutus. Kuidas edasi?*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Perekonnaseadus. (2010). *Riigi Teataja 2009, 60, 395*. Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>
- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2018). *Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech*. Külastatud aadressil <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>
- Barea, S., Ben-Yahia, Y, Luque, C. & Fernández-Molina, M. (2015). Experiencias sobre separación y divorcio en tres aulas de Educación Infantil. Una propuesta de intervención. *Revista de la Facultad de Educación de Albacete*, 30(2).
- Garriga, A., & Pennoni, F. (2017). *The influence of parental divorce, parental temporary separation and parental relationship quality on children's school readiness*.
- Kiiser, M. (2006). *Õpetajate kool : kuidas tunda ennast õpetajana paremini*. Tartu: Väike Vanker.

- Kiusamisest vabaks! metoodika tulemusuuring lasteaedades ja koolides.* (2016). Külastatud aadressil <https://kiusamisestvabaks.ee/content/editor/files/raport.pdf>
- Koolieelse lasteasutuse seadus (2018). *Riigi Teataja I*, 22.01.2018, 6. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2009/toimetised>
- Laherand, M.L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Levkovich, I. & Galit, E. (2019). 'I'm caught in the middle': preschool teachers' perspectives on their work with divorced parents. *International Journal of early years education*.
- Lind-Liiberg, A. (2020). *Analiüüs. Minu lahkumineku kogemus*. Külastatud aadressil https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/library/minu_lahkumineku_kogemus.pdf
- Lynham, A., McConnell, B., & McGuckin, C. (2020). BeSad... "It Was Truly an Awful Experience": An Exploration of Pre-Service Teachers' Experiences and Training Needs to Support Pupils Experiencing Issues of Bereavement, Separation and Divorce. *An International Journal of Personal, Social and Emotional Development*, 38(1), 64-82.
- Mahony, L, Lunn, J. Petriwskyj, A., & Walsh, K. (2015). The decision-making processes of early childhood teachers when working with children experiencing parental separation and divorce. *Early Child Development & Care*, 185(7), 1088-1108.
- Mento, C., Modicamore, D., La Torre, D., Silvestri, M. C., & Rizzo, A. (2019). Family drawing and psychological vulnerability in Children's representations of parental divorce. *Cogent Psychology*, 6(1).
- Sadowski, C., & McIntosh, E. J. (2015). On laughter and loss: Children's views of shared time, parenting and security post-separation. *Childhood*, 23(1), 69-86.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Pramann, S. (Toim). (2017). *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana. II, Kasvatusteadus ja kasvatustegelikkus alushariduses*. Rakvere: Tallinna Ülikooli Rakvere kolledž
- Schults, A., Kõnnussaar, A., Kasenõmm, A., Kallas, E., Ergma, E., Kersten, J, Viitpoom K., & Kongi, M. (2018). *Koolitöötajaid, lapsi ja lapsevanemaid toetav süsteemne*

lähenemine haridusasutuses. Külastatud aadressil

<https://www.innove.ee/rajaleidja/juhendmaterjalid/>

Sinisaar, H., & Tammpuu, P. (2009). *Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed*. Külastatud aadressil

Storksén, I., Thorsén, A. A., Overland, K., & Brown, S. R. (2012). Experiences of daycare children of divorce. *Early Child Development and Care, 182*(7), 807-825.

Tobias, R. (Toim). (2008). *Lastekasvatus pärast lahkuminekut*. Tartu: Kirjastus Väike Vanker.

Cohen, O. & Finzi-Dottan, R. (2012). Reasons for Divorce and Mental Health Following the Breakup. *Journal of Divorce & Remarriage, 53*(8), 581-601.

Xerxa, Y., Rescorla, L.A, Serdarevic, F., H., IJzendorn, M.W., W. Jaddoe, V., C. Verhulst, F.C., P.C.M. Luijk, M., & Tiemeier, H. (2019). The Complex Role of Parental Separation in the Association between Family Conflict and Child Problem Behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 49*(1), 79-93

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Teema: Lahutavate vanemate laste toetamise võimalikkusest lasteaias lasteaiaõpetajate hinnangul

Probleemi püstitus: Vanemate lahkuminekuga kaasnevast stressist tulenevad kaebused esinevad lapsel ka lasteaias. Õpetajal on oluline roll toetada lahutatud vanematega lapsi nende keerulisel eluperioodil. Nende lastega töötamine võib aga kurnav olla ja nõuda lisapingutust, mistõttu võib õpetaja vajada abi, et nendele lastele tõhusamat tuge pakkuda.

Töö uurimisküsimused:

1. Millist rolli näevad õpetajad lasteaiaõpetajatel lahutavate vanemate lapse toetamisel lasteaias?
2. Kuidas õpetajad on toetanud lahutavate vanemate lapsi lasteaias?
3. Millised vajadusi väljendavad õpetajad, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?

Soojendusküsimused:

1. Millise tunde või mõttega te sellele vestlusele tulite?
2. Mis on teie vanus?
3. Kui pikk on teie tööstaaž lasteaiaõpetajana?
4. Kas ja kui palju on teie teada teie rühmas lahkuläinud vanematega perekonnast lapsi?
5. Milliseid muutuseid lahutatud vanemate lastes märganud?

Sisulised küsimused:

Õpetaja roll lapse toetamisel

6. Milline võiks olla teie arvates ideaalis õpetaja roll lahkuläinud vanematega lapse toetamisel?

Õpetajate toetamisviisid

7. Milliseid meetmeid olete kasutanud vanemate lahutuse protsessis olevate laste toetamiseks lasteaias?

8. Millest lähtuvalt olete valinud antud meetmed?
9. Kuidas olete aidanud last emotsionaalselt?
10. Kuidas olete aidanud last sotsiaalselt?
11. Kuidas ja kas olete aidanud last akadeemiliselt?

Õpetajate vajadused tõhusama toe pakkumiseks

12. Mida vajaksite õpetajana, et neid lapsi veelgi paremini emotsionaalselt toetada?
13. Mida vajaksite õpetajana, et neid lapsi veelgi paremini sotsiaalselt toetada?
14. Mida vajaksite õpetajana, et neid lapsi veelgi paremini akadeemiliselt toetada?
15. Kas vajaksite veel muud mainimata jäänud tuge, et tõsta oma võimekust lahutusprotsessis olevate vanemate laste toetamisel?

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks

Mina, Annett Pendarov

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Lahutavate vanemate laste toetamise võimalikkusest lasteaias lasteaiadepetajate hinnangul“, mille juhendaja on Lii Kaudne, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Annett Pendarov

18.05.2021